

Psykologisk thriller

Maria Ernestam

Författare

Macbeth

Musik: Giuseppe Verdi

Text: Francesco Piave / Andrea Maffei

Regi: Vilppu Kiljunen

Kungliga Operan 2009

Det var under min andra termins studier i engelska som Shakespeares *Macbeth* introducerades i gruppen. Dramat skulle studeras i detalj och det gjorde jag, tillsammans med en studiekamrat. Åtskilliga kvällar diskuterade vi det ena ordets betydelse eller den andra scenens implikationer för händelseförloppet. Uppfylld av tankar cyklade jag sedan hem i Uppsalanatten medan dramat om Macbeth fortsatte att spelas upp för min inre syn.

Det gör det fortfarande. *Macbeth* har aldrig lämnat mig, bilder och sekvenser från stycket har smugit sig in i mina böcker. De kontraster mellan gott och ont, liv och död, vitt och svart, rätt och orätt som dramat om Macbeth pendlar mellan är ständigt aktuella. Min bok *Kleopatras kam* börjar till exempel med den inledande scenen, där tre häxor på några rader sammanfattar hela dramat.

Historien om hur Macbeth, en god, hederlig, framgångsrik och lyckligt gift man förvandlas till en mördare som stegvis bryts ned tills livet förlorar all mening, har inspirerat konstnärer i alla tider. Verdis opera är ett exempel, Welles, Kurosawas och Polanskis filmer andra. Lady Macbeth, en av litteraturens gåtfullaste kvinnogestalter, upphör aldrig att fascinera. Varför? *Macbeth* har kallats ambitionernas tragedi och är en välkomponerad psykologisk thriller. Jag tror det är en av förklaringarna. Stycket handlar om hur en perfekt manipulation, där sanningar och halvsanningar blandas om varandra, kan utlösa gärningar i syfte att uppnå något i egen vinning, gärningar som annars hade stannat vid tankar.

Den stora tragiken är att den gärning som Macbeth utför, att mörda en kung i syfte att själv nå tronen, inte ger honom ens ett ögonblicks glädje. Från det ögonblick han stöter dolken i sin väns hjärta har hans väg ned mot ett personligt helvete börjat. I samma

stund bryts också Macbeth själv ned som empatisk människa. Dådet utlöser nya dåd och varje ondskefull handling avtrubbar honom så att han i slutscenen inte ens bryr sig om att den kvinna han en gång älskat har tagit sitt liv. Livet har ändå förlorat sin mening. Det betyder... ingenting. En smärtsam process.

Att försöka nästla sig in i Macbeths psyke och fundera på hur han kan ha tänkt är en resa som många gånger varit en hjälp för mig när mina böckers karaktärer står inför moraliska val. Till skillnad från den ondskefulle Richard III plågas Macbeth av ständiga samvetsksval. Det är därför vi trots allt känner med Macbeth.

Någonstans vet vi att han var en god man som lurades, som valde fel och som därefter är förlorad. Det skulle kunna hända oss själva. Om än inte med mord. Men med en omoralisk handling.

En annan spännande aspekt är hur historien om Macbeth får flyta i ett ingemansland där illusion och verklighet blandas samman. Jag får ofta höra att i mina böcker är ingenting så som det ser ut att vara. Här har *Macbeth* varit en viktig inspirationskälla.

I dramat ser Macbeth hur omgivningen förvrids och naturen blir "onaturlig." Här viner vinden, här förmörkas himmelen. Men här flyger också blodiga dolkar och banketten gästas av döda vålnader. Här hittar jag en länk till vår historia, där häxor, troll, älvor och småknytt har varit en del av folktron. Det blev också en länk till min bok *Cai-pirinha med Döden*.

Varsel, förebåd och profetior känner vi igen, både från *Bibeln* och från människor som min mormors mor, som spådde i kaffesump. I dag förutspås vår framtid på annat sätt, i allt från börskrönikor till spirituella andemöten eller hos coacher som talar om hur allt kan bli om vi gör si eller så. Och likt Macbeth tror vi gärna på det som sägs, särskilt om det som hägrar framför oss är bättre än vad vi har nu. Det är också då vi ibland fattar de där besluten som senare visar sig inte vara så genomtänkta.

Macbeth är en mångfacetterad karaktär. Minst lika komplex är Lady Macbeth. Vem var hon? Uppenbarligen begåvad, vacker, intelligent och sinnlig. Äktenskapet med Macbeth framstår som en sällsynt gemenskap, både intellektuellt, emotionellt och sexuellt.

Mordet är ett samarbete. Macbeth har idén och hans hustru hetsar honom att genomföra den. Deras motiv är olika. För Macbeth handlar det om ambition för egen del, för hans hustru om en ambition för

sin makes del. Där Macbeths motiv är själviskt är Lady Macbeths osjälviskt. Kanske är det också därför som Lady Macbeth går under. Hon har aldrig förutsett hur mordet skulle påverka maken. Nu tvingas hon vara den starka och skylta över när Macbeth plågas av sina syner.

Hon stöttar, hon hjälper och lönas med att kärleken från maken vittrar sönder. Hennes ohyggliga felbedömning blandad med skuld känslor får henne till sist att förlora förståndet. De blodiga händerna, en referens till Pontius Pilatus försök att tvätta Jesus blod från sina händer, plågar inte bara henne.

Blodiga händer kommer igen dramat igenom. Just den bilden har jag använt ett flertal gånger i mina böcker. Få saker kan illustrera skuld så mycket som en hand, nedsölad med blod.

I dramat början är Lady Macbeth en stark kvinna. Hon vill vara delaktig, påverka, vara jämbördig sin man. Det är symptomatiskt att Lady Macbeth strax före mordet på kungen ber att få bli befriad från sitt kvinnliga jag. "Unsex me now." Och vad händer med kvinnor som tar för sig som män gör, i ont såväl som i gott? Lady Macbeth går under.

Och mannen hon kämpade för konstaterar i förbigående att hon borde ha dött en annan dag. Hon är inte längre en hustru. Hon har blivit en häxa, likvärdig med de häxor som lurat Macbeth från allra första stund. Och häxor bör brännas på bål eller tystas för gott, så att de inte tar makten i egna händer.

För mig är Lady Macbeth liksom sin man en gestalt som visserligen handlade ohyggligt fel men som i grund och botten ville det bästa för den hon älskade.

Även här finns förlåtande aspekter. Och mycket att inspireras av i utformandet av karaktärer. Rörande och försonande är också att makarna Macbeth, trots att de förlorar allt, genom dramat faktiskt inte yttrar ett ont ord till varandra. Denna gemensamma skuld utan förebråelser har jag använt mig av i boken *Alltid hos dig*.

I *Macbeth* låter Shakespeare hjulet snurra från godhet till ondska till godhet igen. Som så ofta är det en slutlig strid som återställer ordningen. Här slutar Shakespeares drama. I verkliga livet pågår striderna oavbrutet och hjulet rullar igen, varv på varv på varv. Därför kommer dramat om Macbeth vara ständigt aktuellt. Och fortsätta att påverka.